บทที่ 2

ลัวะอำเภอเมือง

หลักฐานจากตำนานหลายเรื่อง เช่น ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ จามเทวีวงศ์ มูลศาสนา ได้กล่าวว่า ลัวะเป็นผู้อพยพมาจากเมืองบนดอยสุเทพมาสร้างเมืองเชียงใหม่ ก่อนพระเจ้ามังราย โดยมีเสาอินทขิลเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ และ บ้านเมืองของลัวะต้องล่มสลายลงไปเนื่องจากการทำสงครามระหว่างพวกลัวะกับพวกมอญแห่งอาณาจักรหริภุญชัย แต่ยังคงมีชาวลัวะอยู่อาศัยในบริเวณเชิงดอยสุเทพนี้ต่อมา จนเมื่อ พระยามังรายประสบผลสำเร็จในการรวบรวมคนไทย และทรงสถาปนาอาณาจักรล้านนามีเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลาง ก็ได้รับความช่วยเหลือจากพวกลัวะด้วย คนไทยทางเหนืออยู่ปะปนกับพวกลัวะมาเป็นระยะเวลานาน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมื่อชาวไทยมีกษัตริย์ปกครอง ชาวลัวะก็เป็นไมตรียอมรับอำนาจการปกครองจากกษัตริย์ไทย รวมทั้งรับเอาประเพณีและวัฒนธรรมไทยไปปฏิบัติ ชาวไทยได้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อของลัวะ และยอมรับว่าผีของลัวะเป็นผู้มีอำนาจคุ้มครองรักษา ความผูกพันระหว่างชาวไทยกับชาวลัวะจึงมีความใกล้ชิดกันมาก

ลัวะที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง พบว่าอยู่ที่ตำบลแม่เหียะ และ ตำบลสุเทพ โดยพิจารณาจากพิธีกรรมที่ชาวลัวะที่ตำบลทั้งสองนี้ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งได้แก่ พิธีเข่นสรวง หรือเรียกอีกอย่างชาวบ้านว่าเลี้ยง " ผีปู่แสะย่าแสะ " และผีขุนพลวงวิสังคะ ซึ่งจัดกันเป็นประจำเดือน 9 เหนือ ทุกปี นอกจากพิธีกรรมดังกล่าวแล้ว ก็ไม่มีสิ่งอื่นอีกที่จะแสดงลักษณะของกลุ่มชนลัวะที่อยู่ในบริเวณอำเภอเมือง

ความเชื่อเรื่องผีปู่แสะย่าแสะ มีความเชื่อกันว่าผีปู่แสะย่าแสะนี้เป็นผีที่ดูแลรักษาเมืองเชียงใหม่ที่มีความสำคัญมาก กษัตริย์ ขุนนาง และชาวบ้าน เป็นผู้ร่วมกันทำพิธีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวว่าการที่เชียงใหม่ต้องประสบภาวะทุกข์เข็ญก่อนเสียเอกราชแก่พม่าในสมัยกษัตริย์เมกุฏิ มีสาเหตุหนึ่งมาจากการที่กษัตริย์ห้ามไม่ให้ชาวบ้านไปทำพิธีบูชา และเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะ หรือในสมัยเจ้าแก้วนวรัฐ (พ.ศ. 2452 - 2482) เจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้ายของเชียงใหม่ ได้มีชาวบ้านล่องมัครสนเท่

PAYAP UNIVERSITY

กล่าวว่า เจ้าเมืองไม่ลงใจในการเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะ การทำพิธีเซ่นสังเวยผีปู่แสะย่าแสะนี้ ชาวบ้านตำบลสุเทพ อำเภอเมือง เป็นผู้กระทำพิธีเซ่นสังเวยผีปู่แสะในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 9 เหนือ ทุกปี ณ บริเวณหอผีกลางหมู่บ้านบนดอยสุเทพ (ในอดีตหอผีนี้อยู่บริเวณที่ตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) อันเป็นที่อยู่อาศัยของผีปู่แสะ ซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาดอยสุเทพ ขณะเดียวกันชาวบ้านตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จะเป็นผู้กระทำพิธีเซ่นสังเวยผีย่าแสะ ณ บริเวณหอผีเชิงดอยคำ ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 9 ทุกปี และหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ชาวบ้านทั้ง 2 ตำบลนี้ได้เป็นผู้ทำพิธีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะเองโดยไม่มีเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัดมาร่วมพิธี ชาวบ้านจะมีการเก็บเงินกันทุกหลังคาเรือน ซึ่งแล้วแต่ว่าแต่ละหลังจะบริจาคเท่าไร โดยมีกำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รวบรวมเงิน แล้วนำไปซื้อของใช้ในพิธีตามจำนวนเงินที่เก็บได้ ปีใดเก็บเงินได้มากก็จะเซ่นสังเวยด้วยควายเป็นตัว ปีใดได้เงินน้อยก็จะซื้อเนื้อควายจากตลาดมาทำพิธีแทน ปัจจุบันการเลี้ยงผีปู่แสะเป็นหน้าที่ของชาวบ้านดอยสุเทพ หมู่ที่ 9 ตำบล สุเทพ เพียงหมู่บ้านเดียว แต่การเลี้ยงผีย่าแสะยังคงเป็นหน้าที่ของชาวบ้านทั้งตำบลแม่เหียะอยู่ [1]

ความเชื่อและพิธีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะนับว่าได้สืบทอดมาเป็นเวลาที่ยาวนาน ชนทุกชั้นมุ่งหวังที่จะให้ปู่แสะย่าแสะช่วยปกป้องรักษาให้อยู่ดีมีสุข ดังปรากฏในคำอัญเชิญปู่แสะย่าแสะ ในพิธีเลี้ยงผีที่ชนทุกชั้นร้องขอต่อปู่แสะย่าแสะให้ช่วยให้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ และช่วยคุ้มครองรักษาสัตว์และเมืองเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังร้องขอฝนเพื่อให้เกษตรเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ชาวบ้านเชื่อกันว่า ถ้าไม่ทำพิธีเซ่นสังเวยปู่แสะย่าแสะ ผีปู่แสะย่าแสะจะมาเอาคนและวัวควายไปกิน บ้านเมืองจะไม่สงบสุข ในการเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะนี้ ยังมีการเข้าทรง " เจ้านาย " พยากรณ์ถึงความเป็นอยู่ของบ้านเมือง เช่น ฝนฟ้า พืชผลจะดีหรือไม่ จะมีอะไรมารบกวนบ้านเมืองบ้าง และผู้ที่มาเข้าทรงนั้น ไม่ใช่มีแต่ผีปู่แสะย่าแสะเท่านั้น ยังมี

---

[1] กิติ แก่นจำปี. "ความเชื่อเรื่องผีปู่แสะย่าแสะ" ศึกษาศาสตร์สาร ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 - 4 ตุลาคม 2524 - 2525 , หน้า 122 - 123

PAYAP UNIVERSITY

ผีตนอื่น ๆ มาเข้าทรงด้วย [1] และในพิธีการเลี้ยงผีปู่และย่าแสะ และ นอกจากจะมีการฆ่าควายเซ่นสังเวยปู่แสะย่าแสะแล้ว ชาวบ้านยังทำการเซ่นสังเวยผีขุนหลวงวิลังคะอีกด้วย สำหรับขุนหลวงวิลังคะนี้ตำนานต่าง ๆ ล้วนกล่าวตรงกันว่า ขุนหลวงวิลังคะเป็นกษัตริย์ของชนชาติลัวะที่ปกครองเมืองเชียงใหม่ร่วมสมัยกับพระนางจามเทวีที่ปกครองเมืองหริภุญชัย ขุนหลวงวิลังคะแพ้สงครามต่อพระนางจามเทวี เป็นผลให้ลัวะบางส่วนอพยพหนีการถูกกวาดต้อนไปเป็นทาสไปอาศัยอยู่กระจัดกระจายตามป่าเขา [2]

ตามความเชื่อเดิมของคนในสมัยก่อนเกี่ยวกับเรื่องผีปู่และย่าแสะนี้ พอจะสันนิษฐานได้จากตำนานพระธาตุดอยคำว่า ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดสัตว์จนถึงที่ตั้งดอยคำนี้ ได้มาพบยักษ์สามคนมี พ่อ แม่ ลูก ยักษ์พ่อชื่อว่า ปู่แสะ ยักษ์แม่ชื่อว่า ย่าแสะ ยักษ์ทั้งสามคนนี้ยังชีพด้วยเนื้อสัตว์และเนื้อมนุษย์ เมื่อยักษ์ทั้งสามคนเห็นพระพุทธเจ้ากับเหล่าสาวกเสด็จมา ก็จะจับกินแต่พระสุทธองค์ทรงแผ่เมตตา ยักษ์ทั้งสามเกรงในพระบารมี จึงน้อมเคารพพระพุทธองค์ พระพุทธองค์จึงเทศนา และขอให้ยักษ์ทั้งสามรักษาศีลห้าตลอดไป ยักษ์ทั้งสามคือ ปู่แสะ ย่าแสะ กับบุตร ยอมรับศีลห้า เว้นแต่ปู่แสะและย่าแสะไม่สามารถจะรับศีลห้าได้ตลอดไป จึงขอร้องขอกินเนื้อมนุษย์ปีละสองคน แต่พระพุทธองค์เห็นว่าการฆ่ามนุษย์หรือสัตว์นั้นเป็นบาปหนักจึงไม่อนุญาต เป็นแต่บอกว่าให้ไปถามเจ้าผู้ครองนครดูว่าจะอนุญาตหรือไม่ แล้วพระพุทธองค์ก็เสด็จจากไป และทรงใช้พระเกษาธาตุไว้ที่วัดพระธาตุดอยคำ วัดนี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพระนางจามเทวี

ยักษ์สองตนผัวเมียคือ ปู่แสะย่าแสะจึงได้ไปขออนุญาตจากเจ้าเมือง เจ้าเมืองก็อนุญาตให้กินควายได้ปีละครั้ง จึงมีประเพณีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะ โดยพิธีการฆ่าควายเอาเนื้อสดสังเวยแต่นั้นมา ส่วนยักษ์ผู้เป็นบุตรนั้น ในตำนานว่า เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาของ

---

[1] สงวน โชติสุขรัตน์. ประเพณีไทยภาคเหนือ (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2512), หน้า 195

[2] กิติ แก่นจำปี. "ความเชื่อเรื่องผีปู่แสะย่าแสะ", หน้า 124

PAYAP UNIVERSITY

พระพุทธเจ้าก็มีจิตเลื่อมใส จึงขอบวชในพระพุทธศาสนาและไปจำพรรษาอยู่บนดอยสุเทพ แต่ต่อมาไม่อาจที่จะอยู่เพียบรรพชิตได้จึงลาสิกขาออกมาเพื่อเป็นโยคี หรือ ฤาษี ได้ชื่อว่า สุเทวะฤาษี บำเพ็ญพรตอยู่บนดอยสุเทพจนสิ้นอายุขัย [1] และฤาษีผู้นี้เป็นผู้สร้างเมืองหริภูญชัย เมื่อสร้างเสร็จแล้วได้อัญเชิญพระนางจามเทวีจากเมืองละโว้ขึ้นมาปกครองเมืองหริภูญชัยเมื่อปี 1206 ดอยสุเทพได้ชื่อมาจากชื่อ สุเทวะฤาษี

ตามตำนานที่ว่าปู่และย่าแสะเป็นคนป่าหรือเป็นยักษ์ที่กินเนื้อคน เข้าใจว่าเป็นพวกละว้าหรือลัวะนั่นเอง ซึ่งพวกนี้อาศัยอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำปิงมานานก่อนที่พวกมอญจะเข้ามาปกครองที่เมืองลำพูน พวกละว้าหรือพวกลัวะเป็นชาวป่าชอบกินเนื้อมนุษย์ ชอบล่าหัวคน คนพวกนี้เป็นพวกเดียวกันกับพวกว้า ที่อยู่ทางตอนเหนือของพม่าหรือพวกนาคาทางตอนเหนือของพม่าใกล้แคว้นอัสสัมของอินเดีย ซึ่งทุกวันนี้ก็ยังมีพวกล่าหัวอยู่ พวกมอญจึงเรียกพวกละว้าว่าเป็นพวกยักษ์ และได้ชื่อว่าเป็นพวกนอกศาสนา [2] ดังนั้นเป็นไปได้ว่าปู่แสะย่าแสะคือบรรพบุรุษของลัวะและคนไทยที่ผสมกลมกลืนกับลัวะ ซึ่งได้อาศัยอยู่บริเวณเมืองเชียงใหม่นานนับร้อยปี จนปัจจุบันได้เป็นคนเมือง (คนไทยที่พูดภาษาเหนือ) ไปหมดแต่ก็ยังมีการนับถือผีบรรพบุรุษ (ผีปู่แสะย่าแสะ) อยู่

ส่วนการเลี้ยงหรือพิธีเซ่นสรวงบูชาผีปู่และย่าแสะนั้นมีพิธีกรรมหลายอย่าง เริ่มจากการเตรียมเครื่องเซ่นสรวง ซึ่งในวันทำพิธีจะมีพวกชาวบ้านมาช่วยกันเตรียมเครื่องเซ่น เรียกตามภาษาถิ่นว่า " ดาหรัว " คือ มีการจัดกระทงใส่สิ่งของที่จะพลีกรรมแก่ผี มีกระทงใหญ่ 12 กระทง และกระทงเล็ก ๆ อีก ราว ๆ 40 กระทง กระทงเล็ก ๆ นี้จะใส่พวกเนื้อดิบ เนื้อสุก แกง ลาบเนื้อ ข้าวสุก ดอกไม้ ธูป เทียน กระทงเล็กจะนำไปบรรจุในกระทงใหญ่ทั้ง 12 กระทง เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็มีกระบอกไม้ไผ่สำหรับบรรจุสุราอีก

---

[1] สงวน โชติสุขรัตน์. ประเพณีไทยภาคเหนือ , หน้า 200 - 201

[2] ไกรศรี นิมมานเหมินทร์. "The Lawa Guardian Spirits of Chiang Mai", ลายคราม. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ห้องเรียน , 2529) , หน้า 271 - 272

PAYAP UNIVERSITY

22 กระบอก แล้วนำไปวางไว้ที่หอผี 12 หอ ๆ ละกระทง หอผีทั้ง 12 หอนี้ใช้ไม้ไผ่ปลูกยกพื้นเรียงเป็นแถว โดย 2 หอแรกเป็นหอปู่แสะและย่าแสะ ส่วนหอผีที่เหลือเป็นลูกหลานบริวารของปู่แสะย่าแสะ รวมทั้งขุนหลวงวิลังคะ ขณะเดียวกันเครื่องเซ่นสังเวยสำหรับผีที่วางอยู่บนหอผีต่าง ๆ ก็จัดลดหลั่นตามฐานะของผี โดยจัดให้หอผีปู่แสะย่าแสะมีศักดิ์สูงสุด

สัตว์นำมาสังเวยผีปู่แสะย่าแสะนี้ก็คือ ควาย ๆ ที่จะนำมาเข้าพิธีจะต้องเป็นควายหนุ่มที่เขายาวเพียงหู ผีปู่แสะใช้ควายดำ ผีย่าแสะใช้ควายเผือก (ในปัจจุบันใช้ควายดำเพียงตัวเดียว) ในวันทำพิธีจะมีการฆ่าควายในบริเวณพิธีหน้าหอผี เมื่อฆ่าควายแล้วก็จะเอาเนื้อควายนี้ไปปรุงเป็นเนื้อลาบ แกงอ่อม สำหรับสังเวย และมีเนื้อสดสำหรับสังเวยผียักษ์ คนทรง (ม้าขี่) จะต้องกินเนื้อสดนี้ด้วย เมื่อเสร็จการกินเนื้อสดและสุราแล้ว ก็จะมีการแคะขี้ฟันโดยเอาไม้ท่อนไหญ่ ๆ มาแคะเป็นพิธี เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นผียักษ์ [1] และเมื่อปู่แสะและผีอื่น ๆ เข้าทรงในร่างของคนทรง (ม้าขี่) ผีก็จะสั่งสอนให้ชาวบ้านประพฤติตนเป็นคนดี สามัคคีกัน ให้ถือศีล กินทาน (ทำบุญ) ด้วย จนเวลาพอสมควรผีก็จะออกจากร่างม้าขี่ บทบาทการแสดงของม้าขี่เช่นนี้ทำให้พิธีนี้ดูขลังสามารถสืบทอดความเชื่อและพิธีให้ดำรงมาถึงปัจจุบัน และเมื่อเสร็จพิธีเลี้ยงผีแล้ว อาหารต่าง ๆ ชาวบ้านก็จะนำมากินร่วมกัน

ในการเซ่นสรวงผีปู่แสะย่าแสะนี้ สิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ ผ้าพระบท ๆ นี้ กว้าง 2×3 เมตร ด้านขายผ้าทั้งข้างล่างข้างบน จะมีไม้กลมสอดไว้ทั้งสองข้าง ผ้าพระบทนี้เขียนเป็นรูปพระพุทธเจ้าปางโปรดสัตว์มีอัครสาวกทั้งสองข้าง ในเวลาทำพิธีผ้าพระบทนี้เขาจะนำไปแขวนไว้บนกิ่งไม้ไหญ่ในบริเวณพิธีให้แกว่งไปมา การห้อยผ้าพระบทนี้ไว้ มีความสำคัญเกี่ยวกับการเสี่ยงทาย ว่าขณะที่ห้อยพระบทนี้ไว้ หากมีลมมาจะแรงหรือไม่ก็ตาม หากผ้าพระบทนี้ไม่ปลิวไปตามแนวปะทะของลม แต่หากแกว่งไปข้าง ๆ จะถือว่าเป็นลางดี และหากแกว่งไปชนลำต้นไม้ที่ห้อยอยู่นั้นยิ่งดี แต่หากผ้าพระบทไม่แกว่งนิ่งอยู่เฉย ๆ ถือว่าเป็นลางไม่ดี และ การห้อยผ้าพระบทนี้ยังเชื่อว่าเป็นการแสดงให้ปู่แสะย่าแสะเห็นว่าพระพุทธเจ้ายังมีชีวิตอยู่ ทำให้ปู่แสะย่าแสะไม่

---

[1] สงวน โชติสุขรัตน์. ประเพณีไทยภาคเหนือ , หน้า 196 - 198

PAYAP UNIVERSITY

กล้ากินเนื้อคนเพราะเกรงกลัวอำนาจของพระพุทธเจ้า การเชิญพระบทขึ้นแขวนห้อยนี้กระทำขณะที่พระสงฆ์กำลังสวด อันเป็นขั้นตอนแรกของพิธีกรรม ก่อนที่จะทำการอัญเชิญผีต่าง ๆ มาเข้าทรงม้าขี่ (คนทรง) กินเครื่องสังเวย เชื่อกันว่า พุทธศาสนามีสถานะสูงกว่าผี ดังนั้นพิธีกรรมจึงต้องเริ่มต้นด้วยพิธีทางพุทธศาสนาก่อนผี [1]

---

[1] กิติ แก่นคำปี. " ความเชื่อเรื่องผีปู่และย่าและ " , หน้า 126

PAYAP UNIVERSITY